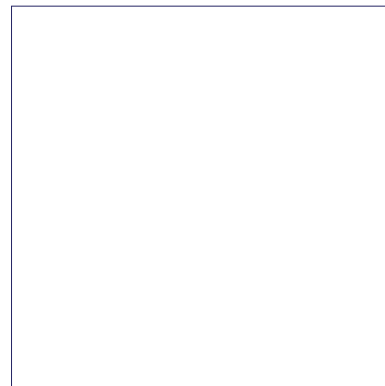

VOLUMELE LUI P. V. CORNELIU (BALTA, TIRASPOL, 1934), PĂSTRATE ÎN SECȚIA CARTE VECHĂ ȘI RARĂ A BNRM¹

Marius TĂRÎȚĂ,
Muzeul Național de Istorie a Moldovei

Rezumat: Studiul se referă la publicațiile lui P.V. Corneliu păstrate la BNRM. Corneliu a fost un activist trimis de Internaționala Comunistă în RASSM în martie 1932. Și-a desfășurat activitatea în mare parte la revista literară „Octombrie” și la Comitetul Științific. În cadrul secției Carte Veche și Rarăa BNRM pot fi consultate cinci titluri semnate de Corneliu, alături de alte cărți din anul 1934. Locul de tipărire la acel moment era atât la Balta, cât și la Tiraspol. Trei cărți sunt de versuri, una e o piesă de teatru, care a câștigat o distincție republicană, și alta e un amestec de jurnal și amintiri despre evenimente din anii 1925-1926. Pe lângă textele cu caracter ideologic, sunt prezente și fragmente reușite inspirate din stilul romantic românesc. Unele din ele reflectă impresii de pe litoralul Crimeii și atmosfera satelor tătărești. A tradus din opera poetului național maghiar Alexandru Petöfi. Volumele lui Corneliu s-ar putea regăsi în cadrul mai multor expoziții tematice.

Cuvinte-cheie: RASSM, Balta, Tiraspol, V. P. Corneliu.

Abstract: In this paper author deals with the issue of the publications of P.V. Corneliu (Balta, Tiraspol, 1934) preserved in the Old and rare books section, National Library of Republic of Moldova. P.V. Corneliu was sent by Komintern to Moldavian ASSR in March 1932. He activated at the literary journal “Octombrie” and at the Scientific Committee. In the Old and rare book section of National Library of Republic of Moldova, are preserved five books of Corneliu from 1934. The books were published at Balta and Tiraspol. Three of them contain poems, one is a Theater play and one a mix of journal and witnesses on events from 1925-1926. Beside the ideological texts, there are good literary pieces in the style of Romanian Romanticist literature. Some of them reflect his impressions on the seaside of Crimeea and the atmosphere of the Tartars villages. He also translated from Hungarian National poet Sandor Petöfi. The books of Corneliu can be used at several topic-centered exhibitions.

Keywords: Moldavian ASSR, Balta, Tiraspol, V. P. Corneliu.

În fondul secției Carte Veche și Rarăa BNRM, printre cărțile publicate la Tiraspol-Balta, apar și cinci volume semnate de P.V. Corneliu. O persoană mai puțin cunoscută, ale căreia mai multe lucrări litera-

re au apărut la Balta-Tiraspol, în anul 1934. Aceasta se întâmplă în perioada latinizării impuse de Partid, astfel că textele erau scrise cu caractere latine². Presupunem că numele de Corneliu era un pseudonim. Un

¹ Text elaborat în cadrul proiectului 20.80009.0807.43 „Patrimoniul muzeal și memoria istorică: cercetare, interpretare, prezentare”.

² O explicație interesantă a necesității latinizării apare în manual de gramatică publicat în anul 1934, deși finalizat în 1933: „Latinizarea alfabetului ne apropie de truditarii din țările burghize, în primul rând, de muncitorii și țărani truditarii de peste Nistru”. Manual de limba moldovenească pentru școala primară, partea a doua. Tiraspol: Editura de Stat din Moldova, 1934, p. 65. Manualul poate fi consultat în cadrul Secției Carte veche și rară, BNRM.

al doilea element care atrage atenția este calitatea limbajului față de cel întâlnit în perioada anterioară. În comunicarea și parțial catalogarea prezentă ne vom referi la cărțile ce s-au păstrat, cine a fost acest Corneliu în baza unor documente parțiale de arhivă, la implicațiile literare ale textelor sale și ce utilitate ar putea avea pentru expoziții tematice ce pot fi organizate în cadrul Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova.

Lucrările lui Corneliu păstrate în secția Carte Veche și Rară

Lucrările lui Corneliu, ce pot fi consultate în cadrul secției Carte Veche și Rară, au ca an de publicație 1934, dar după datele interne poate fi trasă concluzia că cel puțin una a fost predată pentru tipar în 1933. Aceasta chiar are pe una din paginile interne anul 1933 ca an al apariției. Toate cinci cărți pot fi apreciate ca fiind mici, doar că au formaturi diferite. Cărțile aparțin celor trei genuri literare diferite – poezii, o piesă și un fel de jurnal. Am ales ca an de referință anul 1926, deoarece una din lucrări conține de fapt impresiile, cel mai probabil, de jurnal ale autorului după anul 1924. Despre activitatea literară a lui Corneliu după 1934 nu avem informații în prezent. Cărțile păstrate sunt următoarele (în ordine alfabetică):

1. **Amarnica încercare**. [Poezii]. Editura de Stat a Moldovei, 1934. Pe coperta 4 titlul e tradus în rusă ca *Ujasnaia popytka*. O variantă mai exactă ar fi fost – *gorikoe ispytanie*.

2. **O călătorie**. [Elemente de jurnal și amintiri]. Editura de Stat a Moldovei, Tiraspol, Balta, 1934.

3. **Ordinea**. Piesă în trei acte. 6 scene. Editura de Stat a Moldovei, Tiraspol, 1934, 68 p. Este specificat faptul că piesa a fost premiata cu locul I la concursul organizat de către Comisariatul Norodului de Instrucție al RASSM (o instituție ce răspundea de sfera educației). Pe coperta patru este tradusă denumirea piesei în rusă ca *po-readok*, mai exact însă ar fi fost *ustroystvo*. În cazul acestei cărți la p. 1 apare anul 1934, iar la p. 5 este anul 1933.

4. **Printre gânduri**³. [Poezii]. Editura de Stat a Moldovei, Tiraspol, Balta, 1934.

5. **Robii revoltați. Versuri**. Editura de Stat a Moldovei, Tiraspol, Balta, 1934.

La acel moment în Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească de distribuția cărții tipărite se ocupa așa-numita *Moldcoopkniga*. Aceasta avea mai multe „filiale de cărți” în regiune.

În baza datelor din căsuțele tehnice ale celor cinci cărți de mai sus am întocmit două tabele. În primul am inclus membrii colegiului redacțional de la editură și prețul cărții. În al doilea este reflectat procesul primirii manuscriselor și trimiterii acestora la tipar, cu menționarea numărului de referință la Glavlit și tirajului final.

Tabel 1. Colegiul redacțional de la Editura de Stat a Moldovei și prețul cărților

Denumire carte	Redactor responsabil	Redactor-tehnic	Corector	Preț
Robii revoltați. versuri	[S.] Lehțir	Faerman	I.I. Colțov	75 copeici
Ordinea	S. Lehțir	M. Dobrominschi	S.G.	2 ruble
Amarnica încercare	S. Lehțir	M. Dobrominschi	S.G.	25 copeici
O călătorie	S. Lehțir	----	I. Goldenberg	---
Printre gânduri	[S.] Lehțir	Faerman	I. Goldenberg	---

Redactorul-șef, în text specificat „responsabil”, al tuturor edițiilor a fost Samu-

il Lehțir, un intelectual evreu originar din Basarabia. Acesta a fost supus represaliilor

³ Pe foaia de titlu e ortografiat ginduri.

în cadrul campaniilor isterice de căutare a dușmanilor care au avut loc în URSS în anul 1937. Printre redactorii tehnici, adică tehnoredactori în termenii de astăzi, apar două persoane: Faerman (nu i-am putut preciza numele mic) și M. Dobrominski. În cazul volumului „O călătorie” informația despre redactorul tehnic nu a fost inserată de către editură. Putem doar admite că ar fi putut fi Faerman sau Dobrominski. Lista corectorilor ne arată existența unei echipe mai

largi la această editură din Balta-Tiraspol. Apare I.I. Colțov, posibil cu numele inițial românesc Colț. Altcineva este prezent doar prin inițialele S.G. Motivele anonimatului acestuia ar putea fi diferite, dar urmează a fi stabilite. Iar al treilea corector care apare e I. Goldenberg. În ceea ce privește prețul din epocă al cărților, în baza celor trei care apar, acesta variază de la 25 de copeici pentru volumul de poezii „Amarnica încercare” la 2 ruble pentru piesa „Ordinea”.

Tabel 2. Tipografia, data predării, tirajul și numărul de înregistrare Glavlit

Denumire carte	Tipografia (după cum e scrisă)	Data	Bun de tipar	Nr Glavlit	Tiraj
Robii revoltați. Versuri	„C. Voroșilov” Tipmold ⁴ , Balta	15/VI.1933	26/X.1933	11	1500
Amarnica încercare	„H. Lifșiț”, Tiraspol	-----	-----	404	1500
Ordinea	„H. Lifșiț”, Tiraspol	---	----	417	500
O călătorie	„Tipmold” ⁵ C. Voroșilov, Balta	10/III.1934	1/IV.1934	65	1500
Printre gânduri	„Voroșilov”, Balta	26/III.1934	2/IV.1934	87	1500

Din aceste date aflăm denumirea tipografiei din Balta, dedicată unuia din apropiații lui Stalin – C. Voroșilov. În cazul tipografiei din Tiraspol, unde probabil a avut loc transferul treptat al activității editoriale, denumirea era legată de o activistă ilegalistă din România, Haia Lifșiț, care a murit ca urmare a unei greve a foamei. În cazul celor două volume tipărite la Tiraspol nu apare data primirii manuscrisului și trimiterii la tipar. Interes prezintă durata aprobării lucrării la tipografie. De exemplu în cazul celor două volume primite în martie 1934, tipărite la Balta, procesul de la predare până la „Bunul de tipar” a durat mai puțin de o lună. Procesul a fost mai îndelungat în cazul versurilor „Robii revoltați”. Data de înregistrare la tipografie este de 15 iunie 1933, iar aprobarea „Bunul de tipar” este din 26 octombrie 1933, cartea apărând probabil cu rețineri, deja în anul 1934. Tirajul de 1500 de exemplare în cazul a patru cărți ne indică un fel de plafon pe care îl urmărea editura și rețeaua de distribuție

probabil. Este posibil ca undeva în vreo bibliotecă personală să se mai păstreze vreuna din aceste cărți, dincolo de represiile din anul 1937 și războiul care a trecut pe aici în anii 1941-1944. Piesa „Ordinea” a avut un tiraj de trei ori mai mic – 500 de exemplare. Acest lucru ar putea fi explicat prin faptul că piesa teatrală nu este un gen accesibil publicului larg și necesită o anumită cultură, dar și răbdare pentru a fi parcursă.

Cine a fost Corneliu?

Din declarația lui Corneliu, care apare într-un document de arhivă, rezultă că a fost trimis de Internaționala Comunistă în RASSM în luna martie 1932⁶. Acolo el s-a încadrat în activitatea Comitetului Științific al autonomiei și în cea a revistei literare „Octeabriu”, care în scurt timp va deveni „Octombrie”. Corneliu a avut grijă ca nume-

P.V. Corneliu

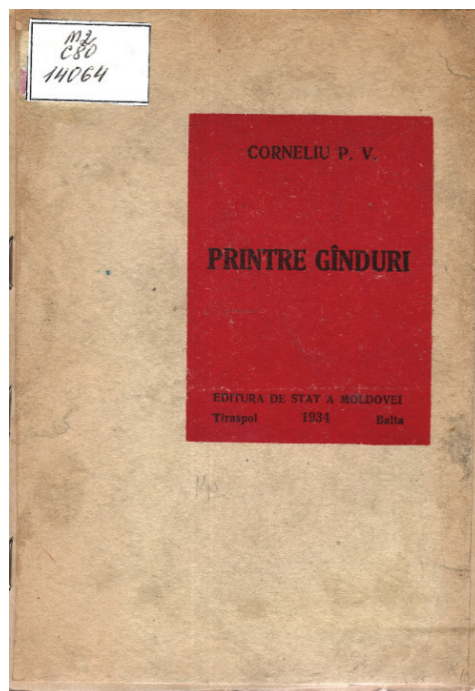
⁴ Prescurtare de la tipografia moldovenească sau de la Moldova, probabil.

re ale revistei să ajungă la comuniști din România, dar și din alte țări. Deoarece au apărut și unele conflicte cu literații și persoanele implicate în activitatea Comitetului Științific, în luna decembrie 1933, Corneliu și comunistul român Bagrov (venit de la Odesa) au trebuit să dea în scris explicații Comitetului Orașenesc de partid din Tiraspol. Din scrisoarea lui Corneliu rezultă, pe de o parte, faptul că partidul încerca să îl țină sub control, iar, pe de altă parte, se atestă existența unei campanii de identificare a adversarilor ideologici. În acest sens erau căutate pretexte pentru a putea conferi cuiva astfel de statut.

Corneliu argumenta că redacția era inactivă și din această cauză responsabilitatea pentru activitatea redacției era pe umerii săi. Noua redacție, de asemenea, nu ar fi reușit să editeze o revistă literară, care, de fapt, era și social-politică. Își asuma vina pentru faptul că ar fi declarat că ar fi existat tendința de a transfera și în Moldova ceea ce ar fi avut loc în Ucraina (probabil ca proces ideologic). La aceasta se adăuga faptul că nu ar fi publicat rezoluția despre I.V. Ocinschi⁷, șeful precedent al Comitetului Științific⁸. Corneliu nu mai apare în publicațiile din Republica Autonomă după 1934. În prezent nu cunoaștem care a fost soarta de mai departe a acestuia⁹. Urmează ca unele aspecte să fie precizate prin consultarea documentelor de arhivă.

Implicațiile literare

Multe din textele semnate de Corneliu au doar valoare propagandistică, nefiind semnificative din punct de vedere literar. Cu toate acestea, există suficiente poezii și fragmente în jurnalul „O călătorie” care sunt utile unui cercetător, dar ar putea, de asemenea, să suscite interesul publicului larg. În volumele lui P.V. Corneliu pot

fi găsite și mai multe traduceri din poetul revoluționar maghiar Alexandru (Sándor) Petöfi. În volumul „Printre gânduri” este tradusă în română poezia „Numai un gând doar mă doare”. În volumul „Robii revoltați. Versuri” apar cinci poezii de Petöfi (pp. 58-65): „Legenda”, „Cârșmărița din Hortobaghi”, „Regele și călăul”, „Pe regi să-i spânzurați” și „Contra regilor”. În general, poezii care erau consonante cadrului general antimonarhic și de distrugere a lumii vechi, pe care îl promovau bolșevicii în discursul și ideologia lor.

Un interes aparte îl prezintă poeziile care au fost scrise, probabil, în Crimeea. Acestea arată cât de impresionat a fost Corneliu atât de Marea Neagră, cât și de comunitatea locală a tătarilor. Cel puțin două din aceste poezii sunt de un lirism profund și nu se înscriu deloc în regulile poeziei susținute de bolșevici (deși inițial aceștia au profitat și de contextul unor curente precum avan-

⁵ Probabil, e o greșeală faptul că nu denumirea C. Vorosilov a fost luată în ghilimele, ci Tipmold.

⁶ Direcția Arhiva organizațiilor social-politice, Fond 32, inv. 1, d. 42, f. 17.

⁷ Ocinschi a fost un basarabean originar din ținutul Hotin care a activat în cadrul RASSM.

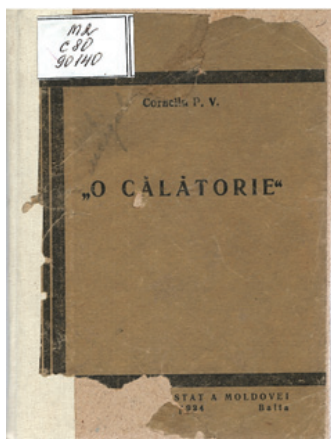
⁸ Comitetul Științific a fost o instituție de cercetare organizată în RASSM în 30 decembrie 1926, având în structura sa șase secții.

⁹ Există informația că Corneliu ar fi făcut parte din șirul intelectualilor condamnați în anul 1937 – S. Lețir, Al. Caftanache, D. Milev, N. Cabac, T. Malai, P. Chioru, F. Săteanu, I. Doibani. Însă considerăm că este nevoie de referințe mai detaliate. Vezi Dicționarul scriitorilor români din Basarabia 1812-2010. Chișinău: Prut Internațional, 2010, p. 319.

gardismul). În poezia „Ai Pietri” Corneliu personalizează muntele și îl încadrează în atmosfera legendelor, satelor tătarăști (vezi anexa nr. 3).

În concluzie, referindu-ne la valoarea artistică a poeziilor lui Corneliu, putem afirma că, deși ele nu se ridică la ceea ce Eminescu ar fi numit *epigonism*, ele au o importanță deosebită. Datorită valorizării structurilor unor poezii ale lui M. Eminescu și O. Goga (poeziile din perioada precedentă anului 1910), Corneliu a adus publicului cititor din RASSM creații literare cu un nivel mai ridicat decât ceea ce puteau produce autorii locali, care abia făceau primii pași în literatură și nu aveau o formație bazată pe studii superioare sau o ambianță intelectuală cu tradiție. Valorificarea acestora rămâne în continuare un obiectiv nerealizat, dincolo de modelele deconstructiviste care au umplut exegezele științifice sau cele aflate în moda culturală din ultimele două decenii.

Notele autobiografice „O călătorie” au o valoare istorico-documentară. Sunt descrise evenimente din anul 1925 (sau 1926) cel

mai probabil, după consumarea revoltei de la Tatarbuniar. În mare parte, este redată în detalii călătoria unui ilegalist de la Ismail la Tulcea, unde a primit instrucțiuni. De la Tulcea a călătorit pe Dunăre cu corabia la Galați, iar de acolo cu trenul la Chișinău, unde urma să participe la o ședință ilegalistă. Pe lângă peripețiile legate de pericolul de a fi recunoscut pe corabie sau în gara Galați, descrierea oamenilor, gânduri personale, notițele relevă și un spirit autoironic. Este interesant cum ilegalistii din Chișinău l-au purtat pe autor de la un punct de întâlnire la altul pentru a-l verifica. În final acesta află că, de fapt, întâlnirea cu pricina trebuia să aibă loc la Iași și nu la Chișinău. Autorul

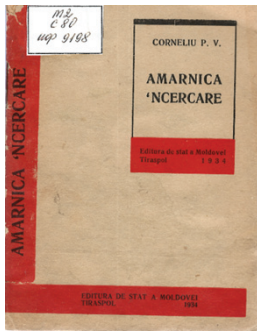
totuși nu oferă explicații suplimentare de ce a fost indus în eroare. Un moment interesant îl reprezintă reflecțiile lui Corneliu despre spiritul *cowboy* din Statele Unite, țară pe care o consideră cea mai evoluată din lumea capitalistă. Elocvente în această ordine de idei sunt reflecțiile sale asupra unui afiș cinematografic care promova un film american pe care l-a văzut (vezi anexa nr. 6).

Posibile contribuții pentru expoziții

Cărțile lui P.V. Corneliu ar putea fi încadrate în mai multe expoziții tematice care s-ar putea organiza la Biblioteca Națională a Republicii Moldova. Unul din acestea ar fi o expoziție tematică generală dedicată locurilor de publicare a cărții românești. În acest context cărțile semnate de Corneliu, dar și ale altor autori care au apărut la tipografia din Balta, ar putea reprezenta cel mai estetic punct în care s-a editat cu regularitate cartea românească adresată unui public larg. Sunt necesare aici explicațiile de rigoare: e vorba de o carte subordonată ideologic, dar care, fiind scrisă în limba română cu litere latine, se adresa populației locale vorbitoare a unui grai al limbii române¹⁰.

Două din volumele lui Corneliu, în care apar și traduceri din Alexandru Petöfi, s-ar putea regăsi printre exponate dedicate traducerilor din literaturile lumii sau, pur și simplu, printre exponatele unei expoziții tematice dedicate culturii și istoriei Ungariei. Un alt filon îl reprezintă reușitele, în opinia noastră, poezii ce reflectă impresiile lui Corneliu din călătoria în Crimeea (vezi anexa 3). De asemenea Corneliu are și reușite fragmente lirice (vezi anexele 2 și 4), care pot fi înscrise alături de alte poezii de dragoste apărute în spațiul basarabean și în stânga Nistrului. Cele cinci volume semnate de Corneliu, la care ne-am referit în textul de față, ne arată potențialul ridicat de valorificare pe care îl avem în cazul publicațiilor de la Balta și Tiraspol, dincolo de angajarea ideologică prezentă în aceste volume. Există multe fragmente care, cu siguranță, au adus bucurie artistică cititorului din epocă și care merită a fi evocate astăzi ca un bun cultural.

¹⁰ Reușite din punct de vedere didactic sunt manualele de gramatică editate în anii 1933-1934. Acestea, de asemenea, sunt accesibile în Colecția Tiraspol-Balta din cadrul Secției carte veche și rară.

Fragment din poezia „Amarnica încercare”¹¹

La margine de Nistru, pe-a ei stângă parte
 Stă un grup de oameni voind a străbate
 Mica depărtare, ce-i ta[i]e-acum de râu,
 Nistru încolăcit, ca un mare brâu,
 Despărțind o lume, de altă lume veche,
 Șunde santinelele stau mereu de veghe;
 Unul, stă de-apără puterea proletară,
 Cel de-acolo, așteptând, ca pe Ea să sară.
 (*Amarnica încercare*, p. 3)

Anexa 1

Fragment din poezia „Printre gânduri”

Printre gândurile mele
 Găsești flori de primăvară;
 Sunt și roze și garoafe
 Flori de seră, flori de vară.
 Cât de sărmene sunt ele
 Gândurile metafore,
 Nu-mi las tocul și voi scrie,
 Libere minute, ore.
 (*Printre gânduri*, p. 3)

Anexa 2

Fragment din poezia „Ai Pietri”

Bătrână-i legenda „Ai Pietri” mai bătrân
 Se nalță majestos, strângând la al său sân:
 Norii ce colindă și sate tătărești,
 Privind jos la ele, spunându-le povești.

Anexa 3

Și ascult tătarii legenda din trecut,
 Ascultă mecetea – rămân și eu ca mut.
 Și'n case ce ca cuiburi, se nfig între stânci,
 Copii de tătari, ascult trântiți pe brânci.

(...)

Soarele apune, - mecetea e mută –
 Tătarii nu mai [i]es, nu îl mai salută,
 „Ai Pietri” privește electro-licurici,
 Ce-i trag brâu la poale – mai mari și mai pitici.

S'aprinde și faru, stând călăuză
 Lunii ce înoată – parcă-i o meduză,
 Liniștea-i deplină, doar în piepturi sună
 Bucuria vieții 11 „Ai Pietri”, Noapte bună!
 (*Printre gânduri*, p. 13-14)

¹¹ În acest fragment și în cele următoare am înlocuit „i” din interiorul cuvintelor cu „ă”, care este folosit astăzi.

Fragment din poezia „Fiori de toamnă”

Vezi, cerul s'aprinde în multe culori
 Și pleacă cocorii – planând pe sub nori,
 Iar bruma s'așterne pe câmpul gălbui.
 Ne sună și vântul din strunele lui.

Cum inima'm mișcă o frunză căzând!
 Când codrul suspine și geme plângând;
 Când marea se umflă în pânzele-i reci,
 Iar ulița sună a gol de „tu” treci.

Tu toamnă, tu toamnă, ah mie mi-e drag,
 Să stau între arbori – c'urechea să trag,
 Cum șușui și judeci și mângăi și piști,
 Eu nu știu de alții – pe mine mă miști.
 (*Printre gânduri*, p. 15-16)

Poezia „Robii revoltați” (motto-ul volumului)

Robii revoltați își cânt viața lor
 Cântul lor e aspru, nu-i doar de amor.
 E cor de robi ce luptă, de mii și mii de ani,
 Însă-i vremea aproape s'ajungă la liman.
 În corul lor cel falnic voi lupta mereu
 Căci prăvălind jugul, îl zmulg și pe-al meu!
 (*Robii revoltați. Versuri*, p. 3)

Reflexia ilegalistului despre Statele Unite în „O călătorie”

Afișele-reclamă îi plăcură. Niște americani „cow-boy” zburau pe caii lor năpraznici și indieni. „Pieile roșii” după ei, tot călare, trăgând din sulițe și puști. (...) La americanii ăștia până și filmele sunt vioaie, au motive întreprinzătoare, mișcătoare, care-ți ține nervii încordați și-ți dă parcă imbold de-a te arunca în luptă. Tratarea subiectului sigur că e burghez, dar spiritul american „veșnic” creator, original, [i]ese chiar și din filmele lor. Natural că acela este reflexia economică și deci și la ei aia reflectează economia societății burgheze americane, una din cele mai întreprinzătoare ale lumii.

(*O călătorie*, p. 26-27)